

Naziv originala:
Alan Brennert
MOLOKA'I

Text copyright © 2003 by Alan Brennert

Published by arrangement with St. Martin's Press

All rights reserved.

Translation Copyright © 2019 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-02757-0



Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

Alan Brenert



Molokaj
Zatočnica raja

Preveo Aljoša Molnar

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2019.

POSVEĆENO LJUDIMA KALAUPAPE

i

EDGARU I ŠARLOTI VITMER

*mojoj 'ohana-i**

* Ohana u havajskoj kulturi predstavlja porodicu u najširem smislu reči, a ne samo osobe koje su u krvnom srodstvu. (Prim. lekt.)

PRVI DEO

Plavetni rajski svod

Poglavlje I

1891.

*K*asnije, kada su joj samo uspomene ostale, vraćala im se i uživala u njima: starom Honoluluu kakav je nekad bio i kakav nikad više neće biti. Posetiocima je sigurno izgledao kao rajska bašta prepuna hibrida iz mašte: palata u firentinskom stilu u senci banjana i tamarinda; drveni izlozi što uspevaju na prašnjavim ulicama, delići američkog Starog zapada; visoki novoengleski crkveni tornjevi što blešte iznad palmi i drveća kokosa. Posetiocu je sve to sigurno bilo egzotično i istovremeno poznato; petogodišnjoj Rejčel je to bilo igralište i predstavljalo je dom.

Neke sitnice izdvajale su se u sećanju, nije znala zašto: težina i oblik petoparca *hapa'umi*-ja u džepu; ukus hladne tahićanske limunade u vrelom danu; palmino lišće koje šuška poput skakavaca visoko iznad glave, dok se ona sa braćom igra u pirinčanim poljima i baricama Vaikikija. Sećala se kako je plivala, brinući majku, po širokim kanalima parka Kapiolani; još je mogla da oseti mahovinasto dno i klizavo stenje pod stopalima. Sećala se kako se sa sestrom tramvajem vozila po King stritu – ugurale bi se među putnike koji su nosili sve, od lignji, preko svinja i piletine, do kineske odeće – mazgi i konja koji su se obilno olakšavali dok su vukli tramvaj za sobom. Rejčel je začuđeno gledala te velike gomile, duže od njene ruke, i kikotala se kada bi ih točkovi tramvaja pregazili.

Ali najviše od svega, najjasnije od svega, sećala se jednog dana parobroda – zato što je to bio dan kada joj se otac vratio kući.

„Danas je dan parobroda?“

„Nije.“ Majka je pružila Rejčel sveže ispečen *taro*. „Evo. Guli.“

Rejčel je spretno ogulila meku ružičastu kožu, pazeći da ne ošteti plod, čežljivo gledajući majku. „Da li je sutra dan parobroda?“

Doroti Kalama, krutog lica u najvećem broju slučajeva, razdraženo ju je pogledala. „Otkud znam? Zar ti izgledam kao da stojim na osmatračnici na Koko heđu?“ Kamenim tučkom je pretvarala komad oguljenog taroa u glatku i tvrdu pastu, sležući ramenima. „Proći će možda još jedna nedelja pre nego što se vrati.“

„O ne, mama.“ Dobili su pismo od tate tačno pre pet sedmica, poslao ga je iz Samoe i obavestio ih da će za mesec dana krenuti kući; Rejčel je pouzdano znala da prelazak ne traje duže od sedam dana. „Tri hiljade šest stotina osamdeset kilometara od Samoe do Honolulua“, ponosno je izjavila.

Majka ju je skeptično pogledala. „Ti znaš koliko je jedan kilometar?“

Rejčel je kratko razmislila, ozbiljnog i okruglog bucmastog lica, a onda raširila ruke koliko god je mogla. Doroti se nasmejala, ali pre nego što je odgovorila začula se eksplozija dečaćkog nestašluka negde napolju.

„Mrzim te! Beži!“

„Ti beži!“

Rejčelina braća, Bendžamin i Džejms – ili Kimo za sve osim mame, koja je odobravala samo hrišćanska imena – gurali su se, penjući se stepenicama i ulazeći u kuću. Slabo opremljena nameštajem, drvena kuća je skoro cela bila jedna prostorija: dnevni boravak i trpezarija s jedne strane, šporet, sudopera i ormarići sa druge; uski hodnik je vodio do tri majušne spavaće sobe. Udarajući jedan drugog pesnicama, dečaci su se klizali po velikoj prostirci istkanoj od palminog lišća, Kimove noge su nakratko bile savijene, poput jaca u polupokretu.

„Ti si običan siledžija!“, Ben je optužio Kima.

„A ti si plačljiva bebica!“, Kimo je uzvratio Benu.

Doroti je napunila šake vlažnim korama taroa i bacila ih na sinove. Sledećeg trenutka dečaci su pljuckali vlažne tračice ljubičastog taroa, dok je Doroti podbočena stajala pred njima, smeđih očiju punih pravedničkog gneva.

„Šta s vama nije u redu! Tučete se na sabat! Idite da se umijete i obucite se za crkvu, inače se nećete dobro provesti!“

„Kimo je prvi počeo!“

„Boga nije briga ko je prvi počeo! Njega samo zanima ko pravi džumbus na njegov dan!“

„Ali, mama...“

Doroti je uzela još jednu šaku punu kora i kao nekom *kahuna* magijom dečaci su nestali u pravcu svoje sobe bez ijedne ružne reči.

„Završila sam, mama.“ Rejčel je pružila oguljeni taro majci, koja ju je s odobravanjem pogledala. „E pa“, rekla je Doroti, blago je pogledavši, „dobro si to uradila.“ Isekla je taro na manje komade, istukla ih u pastu, a onda dodala pravu količinu vode. „Hoćeš li malo da mesiš?“, pitala je Rejčel, čije su male šake rado zaronile u glatku pastu i počele da mese – uz malu majčinu pomoć – sve dok, nekim čudom, to više nije bio taro već ukusni *poi*.

„Mama, ove cipele su mi tesne!“ Rejčelina sestra Sara, dve godine starija, utrupkala je u sobu u beloj platnenoj haljini i crnim čarapama, glumeći hramanje i pokazujući crne kožne cipele s kopčama. „Ne osećam prste.“ Videla je Rejčeline *poi*-jem umazane prste i refleksno napravila kiselo lice. „To izgleda grudvasto.“

Doroti ju je namršteno pogledala. „Tvoja glava je grudvasta. Rejčel je to baš dobro uradila, zar ne?“ Protrljala je Rejčelinu dugu crnu kosu; Rejčel se osmehnula i pogledala Saru pogledom koji je govorio: *Eto ti!* Doroti se okrenula prema Sari. „Ne možeš da nosiš sandale u crkvu. Pretpostavljam da će prsti prosto morati da ti otpadnu. I idi po šešir!“ Odjednom više ne hramajući, Sara je otrčala, ne propustivši priliku da se usput izbekelji prema sestri, koja je žustro lizala *poi* sa prstiju.

Do Crkve Kaumakapili trebalo je prošetati nekih osam stotina metara, što je bio put koji se činio još dužim zbog potrebe za cipelama, ali Doroti ipak nije propustila priliku da podseti svoju decu – *nikad* je nije propuštala – na to koliko su srećna što imaju priliku da se mole u tako lepoj novoj crkvi, otvorenoj tek pre tri godine. Dva drvena tornja – „Težnja za Bogom“, nazvao ih je kralj kad su izgrađeni – uzdizala su se poput ogromnih kopalja pored svojih najbližih komšija. Tornjevi su se ogledali u vodama obližnjeg potoka Nuanu, a vernicima se činilo da ne samo što pokazuju prema raju već prkosno i prema paklu, kao da izazivaju Satanu u njegovom rođenom kraljevstvu.

Dok se Doroti pridruživala skupu u pevanju himne „Rock of Ages“, njena deca su posedala, svako u svoj razred, u subotnju školu. U najnižem odeljenju, Rejčel je crtala prizore iz Biblije voštanim bojama, nakon čega je vrlo pažljivo slušala vaspitača, gospodina Makridija, veterana Američkog građanskog rata, koji je imao sedu kosu i hramao na desnu nogu zbog sačme koja mu je u njoj ostala.

„A u četvrtu stražu noći“^{***}, gospodin Makridi deklamovao je iz Jevanđelja po Mateju, „’otide k njima Isus idući po moru. I videvši Ga učenici po moru gde ide...“^{****}

Ugledao je Rejčelinu ruku koja je mahala po vazduhu. „Da? Rejčel?“
Vrlo mudro, Rejčel je pitala: „Kom moru?“

Učitelj je zatreptao. „Šta?“

„Po kom moru je išao?“

„A... Pa...“ Čitao je stranicu zbunjeno. „Ne piše.“

„Da li je to bio Tihi okean?“

„Ne, mislim da nije.“

„Atlantski?“

„Nije bitno, dete moje. Bitno je da je *hoda*o po moru, a ne *koje* je to more bilo.“

„O!“ Rejčel se razočarala. „Samo sam se pitala.“

Gospodin Makridi je nastavio, pričao im je kako je Isus nagovorio Petra da s njim hoda po vodi; kako je onda on otišao u novu zemlju; i kada su ljudi koji su bili tamo saznali za njega, obišli su čitavu tu zemlju i doveli mu sve one koji su bili bolesni; I molili su ga da samo dodirnu njegove haljine: i svi koji su ih dotakli ozdravili su.

„I izišavši odande Isus otide u krajeve tirske i sidonske. I gle, žena Hananejka izađe iz onih...“^{****}

Rejčelina ruka se ponovo našla u vazduhu.

Vaspitač uzdahnu. „Da, Rejčel“, izgovori umorno.

„Gde je Tir? I... Sidon?“

Gospodin Makridi je skinuo naočare za čitanje s nosa.

„To su bili gradovi. Negde u Svetoj zemlji. I pre nego što pitaš, ’Hanan’ je staro ime Palestine, ili bar nekih njenih delova. Je li to dovoljno dobro za tebe, dete moje?“

Rejčel je potvrdno klimnula. Vaspitač je vratio naočare na nos i nastavlja da hronološki prepričava Isusova putovanja. „I otišavši Isus odande, dođe k moru galilejskom...“^{****}

* Jevanđelje po Mateju, 14:25. (Prim. lekt.)

** Jevanđelje po Mateju, 14:25, 14:26. (Prim. lekt.)

*** Jevanđelje po Mateju, 15:21, 15:22. (Prim. lekt.)

**** Jevanđelje po Mateju, 15:29. (Prim. lekt.)

Molokaj

Gospodin Makridi je zastao, provirio preko naočara u Rejčel i rekao: „Sklon sam da zaključim, ako nekog zanima, da je ovo isto ono more po kom je Gospod nešto ranije hodao.“

Posle crkve je dolazio omiljeni Rejčelin deo dana, kada bi mama svratila u Lavinu pekaru, na Aveniji Nuanu, da kupi svež mlečni hleb, ispečen tog jutra. Lavina poslastičarnica-pekara bila je katedrala šećera, sveto mesto slatkiša i skrobnih poslastica: mramornih kolača, kolača sa semenkama, biskvita, kolača dženi lind, krekeri i suvih kolača. Ponekad bi vlasnica, Fani Lav, dočekivala mušterije; nekad bi to bio njen najstariji sin, Džejs, koji bi uz namigivanje i osmeh tutnuo Rejčel poneki kolač ili komad orasnice, glasno govoreći: „Vi ste naš današnji dvadeset osmi kupac – evo vaše nagrade!“

Ponekad bi mama kupila jučerašnji hleb umesto svežeg ili bi, kao ovog puta, pokušavala da izmoli neke ostatke od novogodišnje torte za koji peni manje. Čak i u tako malom uzrastu, Rejčel je razumela da novac za njenu porodicu često predstavlja problem i, mada je retko kad želela nešto skupo, znala je da se mama veoma trudi da joj potraje novac koji joj tata ostavi; posebno sada, osam meseci otkako su ga poslednji put videli.

Te noći, kao i svake druge, mama je stajala pored Rejčelinog kreveta, pazeći da se Rejčel pomoli, a ova je uvek dodavala i poneku svoju molitvu: da Bog pomogne tati da se sigurno vrati kući preko mora, i to uskoro.

Luka Honolulu bila je šuma brodskih jarbola, okružena koralnim grebenima, u uskom kanalu što se probijao kroz grebene i izbijao na otvoreno more. Za razliku od slikovitog Vaikikija na istoku – svetlog peskovitog polumeseca u zavetrini veličanstvenog Leahija, ili „Dajmond heda“, kako su ga *haole*-i, beli došljaci, prekrstili – ova luka je predstavljala sasvim prozaičnu kolekciju stočnih magacina, trgovačkih firmi, salona i pokojeg bordela. Svakog dana bilo je skoro stotinu brodova usidrenih ovde: barki, škuna, brigantina, kruzera i, sve više i više, parobroda – njihovi zdepasti metalni dimnjaci množili su se među drvenim jarbolima kao prethodnica novog veka. Pa ipak, dolasci parobroda su još bili dovoljno uzbudljivi da bi se, kad god bi se na horizontu pojavio neki, u izlozima širom grada

pojavljivao znak ZATVORENO, a muškarci, žene i deca bi u gomilama hrlili u luku da dočekaju brod koji je pristizao.

Rejčel je, sedeći na majčinim ramenima, virila preko mase, užurbane i uzbuđene zbog parobroda *Maripoza*, koji je plovio prema luci. Jedan lučki pilotski brodić izašao je u susret parobrodu i proveo ga kroz kanal; a onda je, kada se brod približio obali, Havajski kraljevski orkestar, koji je spremno čekao na molu, zaszvirao državnu himnu „Hawai'i Pono'i“, koju je komponovao lično kralj Kalakaua.

Dok se *Maripoza* lagano primicala svom sidrištu kao planina crnog uglja, Rejčel je primetila jednog mornara koji je bacao debeli palamar sa palube na dok. Bio je to dežmekast Havajac u ranim tridesetim, mišićavih ruku osunčanih blistavim suncem donjih geografskih širina. „Tata!“, povikala je, ali tata je bio previše zauzet privezivanjem broda da bi je čuo. Tek kad su se svi putnici iskricali i kada su počeli da istovaraju teret iz tovarnog dela broda, Rejčel je konačno videla oca kako korača prilazom, noseći transportnu vreću u jednoj ruci i veliki otrcani kofer u drugoj.

Henri Kalama, širokog osmeha na prijatnom licu, podigao je kofer kao da se sprema da ga baci. „Ej, lutko! Hvataj!“

Rejčel se zakikotala. Henri je dotrčao do njih, a Doroti ga je prekorno pogledala: „Ništarijo jedna, gde si se smucao poslednjih osam meseci?“ Poljubila ga je žestoko, poljupcem koji je bio sušta suprotnost izgovorenim rečima.

„Tata!“ Rejčel je skakutala oko njega i Henri ju je konačno uzeo u naručje. „Ehej, vidi ko je tu. Moja bebica!“ Poljubio ju je u obraz, a Rejčel je obgrlila njegov široki vrat. „Nedostajala si mi, curice moja“, izgovorio je ovo tonom koji je Doroti skoro poterao suze na oči. A onda je pogledao suprugu, i dodao namerno prenatlašeno: „O! I ti isto tako.“

„Da, da, i ti nama, bitango.“ Ali nije se pobunila kad ju je Henri ponovo poljubio, u jednoj ruci još držeći Rejčel, koja je zbog tog napravila *fuj-bljak* grimasu. Doroti je podigla muževljevu transportnu vreću jednom rukom, drugom ga obgrlila oko struka i sve troje su krenuli da se probijaju kroz gužvu, dok je lanac iznad njih zveketao, napinjući se pod teretom ogromnog sanduka koji je podizao.

„Ostale *keiki*-je si prodala?“ pitao je Henri, primetivši odsustvo starije dece.

„U školi su. I Rejčel bi trebalo da bude, ali...“

„Gde si bio ovog puta, tata?“

„Ma svugde. Jedan brod je išao za Japan i Kinu, a ovaj je pristao u Australiji, Novom Zelandu, Samoi...“

„Dobili smo tvoje pismo iz Samoe!“

U vrlo kratkom roku Doroti je organizovala gozbu u čast Henrijevog povratka. Dorotin brat Vil je doneo desetak kilograma sveže tunjevine koju je tog jutra uhvatio u svoje mreže; Henrijeva sestra, Florens, napravila je najbolje *haupia* kolače, pune fila od kokosa; a Rejčel je pomogla majci i tetki Flo da umotaju listove čaja oko sveže junetine i svinjetine koju je tata kupio na pijaci Tinker, što je bilo prvo meso koje su videli u poslednjih nekoliko sedmica.

Prijatelji i porodica okupili su se te noći u domu Kalaminih, smejali se i jeli, pevali i pričavali priče. Rejčel je sedela, kao što bi to uglavnom činila na ovakvim okupljanjima, u krilu svog visokog i krakatog strica Pona – tatinog starijeg brata, Kapona Kalame, plantažnog radnika iz Vajmanala. „Ej, evo je moja omiljena bratanica!“, rekao bi podigavši je u naručje. „Jesi li se već udala?“ Rejčel bi ozbiljno odmahнула glavom. „Zašto nisi?“, uzvratio bi Pono. „Tako lepa devojka kao što si ti? Bićeš stara usedelica ako budeš još malo čekala!“ Pošto se Rejčel svojski trudila da se ne smeje na njegovo zadirkivanje, Pono bi pribegao golicanju – i dok se ona uvijala kao puž u njegovom krilu, nekontrolisano se kikoćući, rekao bi: „Vidiš, ipak je smešno, a?“

Kasnije se Henrijevo potomstvo okupilo da otac podeli poklone koje nikad ne bi zaboravio da donese kući iz dalekih luka. Bili su to skromni darovi, koji su pristajali mornarskoj plati, ali tata je imao neuobičajeno dobar ukus i uvek je birao nešto što bi ih očaralo i obradovalo. Doroti je dobila lepu ogrlicu na koju je bilo nanizano desetak malih nesavršenih bisera – svaki od njih podigli su sa dna okeana ronionci na dah iz Rarotonga. Sara je sa oduševljenjem dobila par srebrnih minduša iz Novog Zelanda, mada srebro od kojih su bile napravljene verovatno ne bi moglo da napuni nijedan zub. Kimo je dobio kutiju kineskih slagalica; Ben jednu slikovnicu iz Tokija i još jednu iz Hongkonga.

Rejčel je znala šta je tata doneo njoj, naravno. Ono što joj je uvek donosio: lutku iz jedne od zemalja koje je posetio. Već je imala jednu *sakura-ningyō*, „čeri dol“, iz Japana; par misionarskih lutki iz Kine; i krpenu lutku bebu iz Amerike, koju je tata kupio na poslednjem putovanju u San Francisko. Šta li će dobiti ovog puta? Rejčel je jedva podnosila nezvesnost dok je tata vadio poslednju kutiju iz kofera.

„A ovo je za Rejčel“, kazao je, „iz Japana.“

Rejčel se pokunjila. Već je imala jednu japansku lutku! Zar je moguće da je tata to zaboravio? Ne želeći da pokaže razočaranje, pocepala je poklopac kutije i zaštitni papir u koji je lutka bila umotana...

Ako je to *zaista* bila lutka. Rejčel je zbunjeno zurila u sadržaj kutije, ispostavilo se da je u pitanju... Jedno *jaje*. Veliko drveno jaje, bez vrata, debelog tela, umotano u šal i sa nacrtanom zimskom odećom – Hampti Dampti, ali ženskog lica. Hilda Dampti?

Rejčel se iznenadila koliko je bila teška i bila je potpuno opčinjena njenim čudnim izgledom. „Šta je to?“, pitala je.

Otac ju je blago ukorio: „Nisi još završila s otvaranjem poklona!“ Pokazao je jaje. „Drži donji deo jednom rukom, a glavu drugom. I onda povuci.“

Rejčel je učinila kako joj je rečeno – a onda poskočila kada se jaje rastvorilo, a drugo ispalo iz njega! Ovo manje je podsećalo na čoveka sa iscrtanom farmerskom odećom; ali, kada je Rejčel počela da ga razgleda, otac je klimnuo prstom: „Još nije gotovo!“ Rejčel je razdvojila i drugu lutku i otkrila *treću*, ovog puta devojku.

Svi su se smejali izrazu na Rejčelinom licu dok je pronalazila sve manje i manje lutke koje su bivale sve mlađe i mlađe. Sve u svemu: njih sedam – poslednja je bila odojče u pelenama, od čistog drveta.

„Zovu ih matrhoška“, objasnio je tata. „Lutke u lutkama. Iz Rusije.“

„Ali rekao si da su iz Japana.“

„*Kupio* sam ih u Japanu. A Japan je odmah pored Rusije. Sviđaju li ti se?“

Rejčel je bila sva ozarena. „Prelepe su, tata.“

Te noći je Rejčel pažljivo birala mesto za svoje lutke na polici od sanduka za kafu, gde se nalazio i ostatak njene kolekcije. Sa leve strane je bila čeri dol, prelepa kabuki plesačica u zelenom svilenom kimonu i sa mini-jaturnom lepezom. Pored nje je bila kineska misionarska lutka: *amah*, ili medicinska sestra, žućkaste kože i sa malom žutom bebom na leđima. I na kraju, krpena lutka iz Amerike, mekana beba ljupkog ovalnog lica, s kojom je Rejčel ponekad spavala. Setila se tada šta joj je tata rekao, da je Japan „odmah pored“ Rusije, i stavila je matrhošku pored japanske čeri dol, a onda se odmakla da se divi svojoj kolekciji.

Začula je poznati glas iza leđa. „Baš se slaže, a?“

Rejčel se okrenula. Tata je stajao u dovratku. „Mama kaže da moraš da se pomoliš i otperjaš u krevet.“

„Sara još nije u krevetu.“

Molokaj

„Leći će posle kupanja.“

„Hoćeš li mi pevati pesmu?“ I ovo je bio njihov ritual. Tata se osmehnuo. „Prvo molitve.“

Rejčel je zbrzala večernje molitve, a onda žustro skočila u krevet. Tata je zatvorio vrata spavaće sobe, privukao stolicu i seo. „I, koju želiš da čuješ?“

Rejčel je kratko razmišljala, a onda rekla: „’Viski Džoni.’“

Tata je kriomice pogledao prema zatvorenim vratima, a onda je pogledao Rejčel. „A šta kažeš na ’Blow the Man Down?’“

„’Viski Džoni!’“, insistirala je Rejčel.

Tata je poraženo uzdahnuo. Nagnuo se sedeći na stolici i namerno tiho počeo da peva:

„O, viski je čovekov život

Jedan viski za mog Džonija.

O, popiću viski kad god mi se prohte

Viski, Džoni.

Od lošeg viskija nije mi dobro...“

„*Jedan viski za mog Džonija!*“, priključila se Rejčel. Zajedno su otpevali još dve strofe, sve dok Rejčel nije prasnula u smeh, a tata ju je, smejući se kao i ona, potapšao po šaci. „To je moja raspevana curica“, kazao je kroz osmeh. Poljubio ju je u čelo. „A sad na spanjanje.“

Rejčel je sklopila oči. Sklupčana pod vunanim ćebetom, spavala je čvrsto te noći – sanjala je da je na škuni i da plovi po moru, prema Orijentu i novoj avanturi.

Blizu njihove kuće nalazila se škola „Fort strit“, velika prizemna zgrada okružena belom drvenom ogradom, prekrivena lisnatim kišobranima visokih tamarinda, dugačkog trema i bele drvene kolonade koja bi se savršeno uklopila kad bi se nalazila negde u Južnoj Virdžiniji. Jutro nakon što se tata vratio kući počelo je kao i obično, učenici su deklamovali Očenaš, a onda učiteljici horski otpevali: „*Dobro jutro i vama*“, nakon čega su otvorili gramatike i ponavljali za gospođicom Volis dok je izgovarala alfabet. Ali odjednom i niotkuda, na do vratku učionice pojavila se još jedna učiteljica, Havajka sede kose.

„Gospođice Volis? Samo čas, molim vas?“ Inače prilično mirna, danas je starija žena izgledala kao da je van sebe i potresena, skoro kao da će zaplakati. „Učenici, imam za vas... jednu vest. S velikom žalošću moram da vam kažem da je naš kralj“ – glas joj je popustio dok je to izgovarala – „kralj Kalakaua... umro.“

Spremila se da im to поблиže objasni, a onda je, ne mogavši da nastavi, prosto rekla: „Pod ovim okolnostima, direktor Skot je obustavio nastavu za danas.“ Dok je žurno odlazila u sledeću učionicu, posledice njene vesti su se širile poput plimnog talasa kroz sve razrede osnovne škole.

Učenici su lagano izlazili iz školske zgrade. Kiša je padala poput sivkaste izmaglice, iz neba koje kao da je tugovalo zajedno sa ljudima koje je Rejčel viđala na ulici. Zapanjeni i žalosni, skupljali su se u male grupe, iz kojih su se prolamali spontani zajednički jecaji kakve Rejčel nikad pre nije čula – duboki, tužni jecaji koji kao da su dopirali iz stotinu srca odjednom. Taj sirovi bol ju je uplašio i potrčala je kući, samo da bi zatekla mamu i tatu takođe u suzama. Rejčel, za koju je smrt bila samo još jedna reč, pokušala je da ih uteši, mada nije tačno mogla da shvati zašto: „Sve je u redu, mama. Nemoj da plačeš, tata.“ Doroti je uzela ćerku u naručje plačući i Rejčel je vrlo brzo shvatila da bi i ona trebalo da plače, pa je to i učinila.

Kralj je u novembru otputovao u prijateljsku posetu Sjedinjenim Državama – najvažnijem trgovačkom partneru Havaja i domovini većine svojih stalnih žitelja – i podanici su nedeljama iščekivali njegov povratak vojnim brodom *Čarlston*, iz San Franciska. Ali jutros, zvanični gradski osmatrač, Dajmond hed Čarli, primetio je da *Čarlston* plovi prema Honoluluu sa nakrivljenim jedrima i zastavama na polja koplja... Što je moglo da znači samo jedno. Vesti su telefonom saopštene iz Dajmond heda i proširile su se po gradu poput senke preko sunca; slavljeničke zastave i stegovi podignuti u čast povratka Kalakaue hitro su spuštene i zamenjeni crnim svećanim barjacima.

Kraljevi posmrtni ostaci ležali su u Iolani palati sledećih petnaest dana, a za to vreme skoro svi stanovnici Honolulua, kao i mnogi sa susednih ostrva, došli su da mu odaju poštu. Šest pripadnika porodice Kalama bilo je među hiljadama onih što su u redu ispred palate stajali satima kako bi mogli da prođu pored vladarevog kovčega.

Kralj je podlegao, sad se to već znalo, pred *haole* bolešću po imenu Brajtova bolest. Starijima u svetini ovo je zazvučalo melanholično poznato zbog onog što se dogodilo Kamehamehi II i njegovoj kraljici, jer su oboje

umrli nakon što su dobili boginje na putu za Englesku. Prva od *haole* odnosno belačkih bolesti doplovila je do Havaja sa osmesima i šarmom posade kapetana Kuka: sifilis i gonoreja. I ostale su brzo usledile: kolera, grip, tuberkuloza, zauške, difterija. Samo jedna epidemija velikih boginja odnela je šest hiljada života. Havajci, živeći u divnoj izolaciji pet vekova, nisu bili otporni na ove nove zaraze koje su dolazile zajedno sa trgovinom i kulturom. Pre Kukovog dolaska, urođeničko stanovništvo Havaja imalo je preko četvrt miliona ljudi, a stotinu godina kasnije sunovratilo se na manje od šezdeset hiljada.

Ljudi Kalakaue žalili su za mnogo većim gubitkom od kraljeve smrti.

Niko to nije razumeo bolje od Henrija, koji je za svog života već video smrt četiri kralja. Dok su on i njegova porodica konačno ulazili u palatu, čuli su horove tužbalica, ritualno lamentiranje koje je odzvanjalo kroz ogromne ukrašene dvorane. Ali u cvećem ukrašenoj prestonoj sobi vladala je dostojanstvena tišina. Pored kovčega stajalo je dvadeset smrknutih dvorjana sa kraljevskim palicama u rukama, koje su Rejčel izgledale poput vitkih palmi sa perjem na mestu listova. Kovčeg, izdubljen od drveta, bio je ukrašen srebrnom krunom i prekriven zlatnim prekrivačem od perja, jarkim poput sunčevog svetla. Dok su mu Kalamini prilazili, videli su, iza debelog stakla, poznati brkati profil Dejvida Kalakaue, glave položene na jastuk; izgledao je kao da spava.

Henriju se oči odjednom napuniše suzama. Razmišljao je o proročanstvu – koje je pre jednog veka prorekao visoki sveštenik Kaopulupulu, koji je vladaru Oauha rekao da će se kraljevska loza završiti u Vaikikiju i da će ta zemlja pripasti ljudima što žive sa druge strane mora. Oahu je brzo porazila armija prispela sa druge strane mora – Maui, a kasnije i ostrvo Havaje – i Henri se sad pitao gleda li upravo kako se obistinjuje drugi deo proročanstva i hoće li uskoro nastupiti kraj loze kraljeva.

Dok su prolazili pored kovčega, Henri i Doroti su vrhovima prstiju okrnuli staklo, sve dok ih tuga onih koji su dolazili za njima nije pogurala dalje, i napolje.

Petnaestog februara te tužne nedelje, kralj je konačno odnesen na večni počinak, uz prostu anglikansku ceremoniju u prestonoj dvorani, dok je napolju dugačak red građana, opet uključujući i Kalamine, stajao u krugovima oko palate. Po završetku službe, dugačka procesija ožalošćenih napustila je Iolani palatu u svečanoj povorci prema Kraljevskom mauzoleju u dolini Nuanu. U godinama koje su usledile, Rejčel se sećala svega nekoliko

od onih stotina i stotina ljudi u povorci: nosilaca baklje što je predstavljala simbol Kalakauove vladavine, „plamteće podnevne baklje“, sada ugašene; kraljevog vranog jurišnika, osedlanog naopačke, konj je bio pognuo glavu kao da potpuno shvata tugu; nosača kraljevskog odra, koje su okruživali jarkim perjem okićeni standardni nosači u dva reda; i kočija što su nosile njegovu udovicu, kraljicu Kapiolani, kao i njegovu sestru, Lilijuokalani, sada prvu havajsku kraljicu. Istog trenutka kada je kraljev kovčeg izašao sa teritorije palate, vazduh su potresle salve sa borbenih brodova *Carlston* i *Mohikan* iz luke, koji su ispucavali kanonade u znak pozdrava, zajedno sa baterijom na vrhu Pančboul hila. U istom trenutku crkvena zvona po čitavom gradu zazvonila su odjednom. Rejčel je šakama prekrila uši; buka je bila skoro nepodnošljiva, ali nikad je neće zaboraviti, njenu glasnoću i veličanstvenost. A kada je i poslednji zvaničnik iz povorke napustio tlo palate, procesiji su se pridružili i oni najdraži pokojnom kralju – njegovi podanici. Stotine običnih Havajaca koji su stajali oko palate sada su se priključile začelju povorke, a ljudski venac lagano se odmotavao dok se pratnja kretala prema zelenim brdima iznad Honolulua.

Rejčel je znala da je smrt samo jedan vid odlaska, kao kada je njen otac odlazio na more; ali pošto se otac uvek vraćao, nije mogla da shvati da kralj to nikad neće učiniti. I dok je njegov kovčeg nestajao u daljini, podigla je ruku i mahnula mu – kao što je činila kada se otac ukrcavao na brod i kada je brod isplovljavao na otvoreno more, nestajući preko ivice sveta.

I taj trenutak je došao, kao i uvek, previše rano. Tata je bio kod kuće svega šest nedelja pre nego što je trebalo ponovo da isplovi, ovog puta za San Francisko, a posle toga u Južnu Ameriku. Pošto je provodio tako mnogo vremena daleko od svoje dece, Henri je uvek davao sve od sebe da zgura šest meseci aktivnosti u skućenih jedan ili dva, vodeći ih u lov na račiće u potoku Nuanu ili na jahanje na talasima u Vaikiki. Ovo poslednje je trebalo izvesti u potaji i diskretno jer je mama prihvatila misionarska upozorenja protiv surfovanja, koje je shvatano kao beskorisna i bezbožna aktivnost; tata bi izvukao decu s nekim izgovorom, izvadio bi veliku dasku od sekvoje iz skrovišta u Semijevoj kući, a onda jedno po jedno dete na dasci odvešao do iza prve plaže i učio ih drevnoj umetnosti „klizanja po talasima“.

Nekog drugog puta tata bi spakovao sve u klimavi karavan i uputio se krivudavim putem prema planini Tantalus, koja se uzdizala iznad grada.